

ביצוע הטיול בפועל

הליכה ותנועה ברגל

הליכה סמוך לכבישים, על שפת הכבישים ובחצייתם

- א. אין לנוע על כבישים.
- ב. אם קיים הכרח לנוע בצדי הכביש, ייעשה הדבר ככל האפשר בכביש צדדי, בטור עורפי, בשולי הכביש השמאליים, נגד כיוון התנועה, והמלווים ילכו בראש הטור, באמצעו ובסופו, ומגיש העזרה הראשונה ימצא בסוף הטור.
- ג. אין לצעוד בצדי כבישים בשעות הדמדומים והחשכה. אם אין אפשרות אחרת, ורק בשעת הכרח, ינועו התלמידים על פי המפורט לעיל, והמלווים ילכו בראש ומאחור ויישאו פנסים דולקים. רצוי שהתלמידים יהיו מצוידים בתוויות זוהרות.
- ד. בהליכה לאורך כביש יש לארגן קבוצות בנות 50-100 ילד. יש לסמן כל קבוצה וליצור מרווחים של 200 מטר לפחות בין קבוצה לקבוצה.

ה. בחציית כביש - גם אם הדבר נעשה במעבר חצייה - יוצבו זקיפים מבין המלווים במרחק של כ-50 מ' משני הצדדים של מקום החצייה להבטחת החצייה ולהכוונת התנועה בכביש. חובה על המלווים להיות מסומנים באפוד זוהר. החצייה תיעשה בקבוצות, ואחד המבוגרים ירכז את התלמידים הרחק ככל האפשר מעברו השני של הכביש.

תנועה ליד מסילת-ברזל

- א. אסור לצעוד על פסי-הרכבת ועל הסוללה שבקרבתם.
- ב. לפני חציית מסילה על המלווים לנקוט צעדים אלו:
  - 1) לפני המעבר יש לרכז את התלמידים לשם חצייה מהירה של המסילה.
  - 2) החצייה תיעשה, ככל האפשר, במקומות שאפשר לראות בהם בעין גלויה את המתרחש על המסילה לאורך של 150 מ' לפחות מכל צד.
  - 3) המלווים ימצאו, לאבטחת החצייה, משני צדי המסילה ובסוף הטור. אחד המלווים יחצה את המסילה אחרון.

תנועה בשטח כפרי ובמשקים חקלאיים

- א. אם יש הכרח לחצות שדות מעובדים, מטעים ושדות ירק - תתנהל החצייה רק בדרכים או בשבילי מעבר.
- ב. אסור לחצות שטחים שיש מידע על היותם מרוססים לאחרונה בחומרי הדברה רעילים (כגון שדות כותנה מרוססים בפרתיון).
- ג. יש להשגיח שהמטיילים לא יפגעו ברכוש, בבעלי-חיים, בפרות, בירקות ובתוצרת חקלאית אחרת.
- ד. אסור להתקרב אל מכונות חקלאיות ולגעת בהן.
- ה. הנסיעה על טרקטור אסורה.
- ו. נסיעה על גורר (פלטפורמה) מותרת, אם הוא בעל דפנות, ספסלי ישיבה וההתקנים האחרים הנדרשים לפי החוק, ורק אם יש לו רישיון ואישור בר-תוקף ממשרד התחבורה להסעת נוסעים.

תנועה בשטחי אימונים של צה"ל

- א. הכניסה לשטחי האימונים של צה"ל אסורה, אלא אם כן היא הותרה בהתאם לאישור התיאום שבידי האחראי על הטיול.
- ב. בכל מקרה יש להודיע על כך למטיילים ולהורות על איסור מפני נגיעה בנפלים ובחפצים שונים, לרבות מצנחים.
- ג. אין להיכנס לשטחים חשודים במיקוש או מסומנים על ידי שלטים צהובים או משולשים אדומים המזהירים מפני מיקוש.

תנועה בשטח הררי, באזורי מצוקים ובמקומות שעלולה להתקיים בהם סכנת נפילה מגובה

א. בעת הליכה באזורי מצוקים יש להגביר את ערנות המטיילים ולהתרחק משפת המצוקים.

ב. יש להקפיד על הליכה על גבי שבילים מסומנים בלבד, על פי מפת סימון השבילים הניתנים לזיהוי ברור בשטח.

ג. אם, לדעת האחראי לטיול, נשקפת סכנה למטיילים בשל פני השטח, התקרבות לשפת מצוק, טיפוס אנכי ארוך (לדוגמה, על גבי סולם אנכי או מדרגות אנכיות חצובות בסלע) וללא הגנה מספקת מפני נפילה או החלקה (כמו מעקות, שרוולי הגנה או אמצעים אחרים להגנה מפני נפילה), וכן בשל משמעת לקויה של תלמידים או בשל כל סיבה אחרת, עליו לבטל מראש את הסיור במסלול זה.

ד. בעת ירידה או עלייה במדרון תלול יש ללכת בצמוד ולהזהיר את המטיילים מדרדור אבנים, מצעידה נחפזת ומעקיפות שיש בהן סכנת נפילה או הידרדרות.

ה. לקראת נקודות מעבר קשות יבוצע תדריך מקדים על ידי המדריך ויוצבו מבוגרים שיסייעו במעבר עצמו.

ו. בשעת מנוחה יש לאסור על התלמידים להתקרב לשפת המצוק. יש לתחום קו שאסור לעבור אותו (לפחות 2 מ' משפת המצוק).

תנועה באזורים צחיחים

א. בימים חמים, שהוכרז בהם עומס חום גבוה, תהיה התנועה בעיקר בשעות הבוקר או בשעות אחר הצהריים, בהתאם להנחיות מזג אוויר והמפה הגיאוגרפית.

ב. יש להקפיד שהמטיילים ישתו לרוויה במשך כל זמן התנועה.

ג. יש להפנות את תשומת לב התלמידים שלא ירימו אבנים ולא יכניסו ידיים למחילות מחשש מזוחלים ארסיים, מעקרבים ומנחשים.

ד. תשומת לב מיוחדת תינתן לתנאי מזג האוויר הקשים הקיימים באזורים אלו.

פעילויות לילה

א. רצוי לקיים פעילויות כאלו בלילות שיש בהם אור ירח.

ב. הפעילויות תיעשינה בקבוצות קטנות, ובכל קבוצה יהיה מבוגר. חל איסור על פעילות בדד.

ג. יש לוודא תכופות את נוכחותם של כל התלמידים.

ד. אין לנוע בכבישים, ואם הדבר הכרחי, יש לנהוג כאמור בהנחיות המפורטות בחוזר זה.

ה. פעילויות לילה לא תתבצענה באזורים שתנאי השטח בהם קשים לתנועה, כמו אזורי מצוקים, ואדיות, מערות, בורות מים ומקומות דומים שיש בהם סכנה של נפילה או של נתק והליכה לאיבוד.

ו. מומלץ לבצע התפקדות לעתים קרובות.

ז. אסור בהחלט להיכנס בלילה לים ולמקווה מים טבעי.

ח. ההליכה בלילה בשמורות טבע אסורה.

סוירים במפעלי חרושת

א. ככלל, יבוצעו סוירים במפעלים שיש להם מרכז מבקרים מסודר.

ב. סוירים במפעלים יעשו בליווי מדריך שיוקצה לשם כך על ידי המפעל.

ג. לפני הסיור יבוצע תיאום מראש ובו יוגדרו הסיכונים והנחיות ההתנהגות המחייבות.

ד. המלווים ישגיחו שהמטיילים יצייתו להוראות המדריך ולא ייגשו אל המכונות ואל הכלים שבמפעל ולא ייגעו בהן.

ה. המטיילים יהיו מקובצים בקבוצות קטנות ככל האפשר.

כניסה למערות

א. לפני ביקור במערה שאינה מוסדרת יש לברר פרטים עליה בחדר המצב וברשות האחראית על השטח. אין להיכנס למערות בלתי מוכרות שאין מידע על הנעשה בתוכן.

ב. אין להיכנס למערה עמוקה ללא תאורה וללא אדם המכיר אותה היטב ובלי שנגקטו אמצעים סבירים למניעת סכנות וסומן הנהיג למניעת איבוד הדרך.

- ג. במערות, בחורבות, בבתים נטושים ובכוכים בשטחים מסולעים קיימת סכנת הידבקות בקדחת המערות. אין להיכנס למקום בסנדלים או יחפים, ואין לשבת או לשכב על הארץ. אין ללון במקומות אלה או לנוח בהם מנוחה ממושכת. רצוי להימנע מהישענות על דפנות המערה.
- ד. בכל מקרה שלתלמיד יעלה החום תוך שבועיים מיום הכניסה למערה הוא יודיע לרופא כי ביקר במערה.
- ה. על כל מקרה של קדחת מערות ידווח התלמיד מיד לבית הספר, ומנהל בית-הספר יודיע על כך מיד ללשכה המחוזית של משרד הבריאות ולחדר המצב לטיולים שבמשרד החינוך.
- ו. מומלץ להימנע מהבערת אש (ובכלל זה נרות) במערות, ורצוי להשתמש בפנסים בלבד. במקומות מסוכנים רצוי להציב אמצעי תאורה קטנים.
- ז. בחודשים נובמבר-מרס, תקופת שנת החורף של העטלפים, אסורה הכניסה למערות.

תנועה ברכב

כללי

- א. הסעת התלמידים/החניכים תתבצע ברכב שאושר ועומד בדרישות להסעת נוסעים על פי תקנות משרד התחבורה וגילו אינו עולה על 10 שנים. רכב ההסעה המאורגנת יהיה מחברה המעסיקה קצין בטיחות תקנה 84(ה) של משרד התחבורה, לרבות רישיון להסעת ילדים, תעודת בוגר קורס עזרה ראשונה וכדומה. שעות הנהיגה והמנוחה של הנהג תהיינה בהתאם לתקנות התעבורה התקפות בתעבורה. נהג המסיע תלמידים יעמוד בכל הדרישות של של משרד התחבורה.
- ב. קצין הבטיחות של חברת ההסעה יחתום פעם בחודש על טופס בטיחות המאשר את תקינות הרכב כתנאי לביצוע ההסעה בפועל.
- ג. האחראי לטיול יוודא שהנהג יודע מה נדרש ממנו, ובכלל זה נסיעה בדרכי עפר, המתנה לפי הוראות האחראי לטיול, סידורי לינה וכלכלה והסעות לפעולות ערב, לילה ובוקר.
- ד. האחראי לטיול או מורה מטעמו יבדקו אם מצויים באוטובוס מכלי מים, אלונקה, ערכת מילוט, ערכת עזרה ראשונה, מיקרופון וטלפון נייד תקינים. כמות המים ברכב ההסעה (באוטובוס) תהיה 60 ליטר לפחות בעת יציאה לטיולי שטח בלבד. כמות מים זאת, המיועדת לחירום, תהיה ללא קשר לחישוב המים הכולל של הטיול.
- ה. טרם היציאה לנסיעה יש לערוך מפקד שמי של המטיילים הנוכחים ברכב. העתק של רשימת הנוסעים יש להשאיר במוסד החינוך.
- ו. הנסיעה תהיה בישיבה בלבד. אין לטייל בתוך הרכב במהלך הנסיעה ואין להוציא חלקי גוף או חפצים מחלונות הרכב.
- ז. אסור להסיע תלמידים במספר גדול מזה הרשום ברישיון הרכב.
- ח. נסיעת תלמידים בטיול תהיה כאשר כל תלמיד יושב במושב מסודר בצורה נוחה ובטוחה.
- ט. בכל כלי הרכב ישבו מלווים יחד עם התלמידים (בקרבה לדלתות הכניסה).
- י. בעת הסעת תלמידים ברכב לטיול ולפעילויות במסגרת מוסד החינוך אין לאסוף לרכב נוסעים שאינם מוכרים לאחד מהמבוגרים שבטיול.
- יא. המעברים אל פתחי היציאה, בכל סוג של רכב, יהיו פנויים מצידוד.
- יב. בשעת החניית הרכב לצורך הורדת המטיילים ממנו, או לצורך הסבר, ירדו המבוגרים ראשונים, יעמדו ליד כל פתח ויפנו את התלמידים מיד אל המדרכה או אל מקום מבטחים אחר שמחוץ לרכב.
- יג. אם משתתפות בטיול שתי מכוניות או יותר, ינחה האחראי לטיול את המורים שבמכוניות בדבר קשר טלפוני ונקודות מפגש ועצירה.
- יד. אם אין כורח ארגוני או ביטחוני, לא רצוי לנסוע בשיירה (נסיעה בשיירה עלולה ליצור הפרעה לתנועה ועומס על הנהגים ועל המלווים שימצאו את עצמם מוטרדים בשאלה של שמירה על "משמעת שיירה").
- טו. בזמן שהתלמידים/החניכים מבצעים פעילות רגלית, ימתין רכב ההסעה בנקודות קבועות ויעבור מנקודה לנקודה על פי לוח זמנים קבוע מראש, וישמש כרכב פינוי לפי הצורך.
- טז. המורה האחראי יוודא כי הנהגים המבצעים את שירותי ההסעות יבצעו בדיקה ביטחונית קודם להעלאת תלמידים לכלי הרכב וכן במהלך הנסיעה ובסיומה כדי לאתר חפצים חשודים וילדים או חפצים שנשכחו בכלי הרכב. כלי הרכב יהיו נקיים במועד תחילת השירות בכל יום של פעילות. הניקיון יהיה פנימי וחיצוני.
- יז. הנחיות להסעות בטיולים של החינוך המיוחד ושל נכים ראה בחוזר הוראות הקבע סב/6(ב), סעיף 25-5.1.

תת-סעיף "הסעת תלמידים בחינוך המיוחד".

נסיעה לטיול מאורגן ברכב פרטי של ההורים

- א. אפשר לערוך טיול במסגרת כיתתית שבו ההסעה נעשית על ידי הורים, במכוניות פרטיות, כדי לחסוך כסף.
- ב. הסעה על ידי ההורים ברכב פרטי תתאפשר בתנאים האלה:
  - 1) שלב הנסיעה אינו דורש מלווים חמושים ורפואיים.
  - 2) התיאום והאישורים לטיול נעשו כנדרש.
  - 3) כל פעילות מסוג זה מחייבת קבלת אישור ממנהל המוסד החינוכי.
  - 4) כל כלי הרכב המסיעים את התלמידים יעמדו בדרישות של תקנות התעבורה ויהיו בעלי רישוי וביטוח תקפים.
  - 5) חובה לקבל את הסכמת ההורים שילדם ייסע ברכב פרטי.
  - 6) חובה להקפיד על כל חוקי התעבורה המחייבים כל רכב הנוסע בכבישי הארץ.

נסיעה ברכבת

- א. לפני העלייה לרכבת יקפידו המלווים על המתנה מסודרת במרחק בטוח משפת הרציף.
- ב. העלייה לרכבת תתנהל בצורה מסודרת, בהכוונה ובפיקוח של המלווים. התלמידים ירוכזו במידת האפשר בקרון אחד.
- ג. אין להרשות עמידה או ישיבה במסדרון הכניסה של הקרון ובמעברים, וכן אין להרשות לשוטט בקרונות ללא השגחה.
- ד. יש לחזור ולהזהיר, שאין לרדת מהקרונות ללא הוראה מפורשת של האחראי לטיול.
- ה. אחרי הירידה מהרכבת יש לקיים מפקד כדי לוודא שלא נשארו בה תלמידים.
- ו. מבוגרים מלווים ישבו בקצות הקרונות וליד הדלתות.

נסיעה משולבת בהליכה ברגל

- א. באזור עירוני יקבע האחראי לטיול בכל פעם עם הנהג את המקום המדויק שבו ימתין הרכב להמשך הנסיעה.
- ב. בטיול בשטח פתוח יהיה הרכב צמוד ככל האפשר לתוואי ההליכה של התלמידים כדי לאפשר הסעת חירום או פינוי חירום מהירים. חובה להיעזר בטלפונים ניידים.
- ג. האחראי לטיול יבטיח כי בידי הנהגים ימצאו לוח זמנים להמתנה, רשימת נקודות מפגש עם המטיילים ורשימת זמני דילוג מנקודה לנקודה לאורך ציר הטיול.

כניסה למים

כניסה למים בעת טיול, לצורכי רחצה, הנאה, לימוד או שיט, או הליכה במסלול המחייב זאת, תהיה מתוכננת על פי הנחיות האחראי ובאישורו מראש של מנהל בית-הספר, וכן בהתאם להנחיות הבטיחות המפורטות בפרק "הבטחת הבטיחות בפעילויות מים" בחוזר סב/6(ב), סעיף 5.1-27.

חוזר סב/6(ב), סעיף 5.1-27:

1. הרחצה בים מותרת מכיתה ה' ומעלה.
2. הפעילות תקוים רק בנוכחות מציל מוסמך.
3. הפעילות תתקיים רק אם יתנוסס דגל לבן.
4. רחצה מותרת רק בחופים מוכרזים שיש בהם מציל ובתקופת הקיץ בלבד.
5. הרחצה אסורה במאגרי מים ובמקומות שאינם מוכרזים כאתרי רחצה.
6. אין להתיר כניסה למים בשעתיים שאחרי ארוחה כבדה (א. צהרים) ובשעה שאחרי ארוחה קלה (ארוחת עשר)

הכניסה לכל מקווה מים והרחצה בו אסורות, אלא אם היא תוכננה ואושרה מראש כחלק מהטיול. בכל מקרה אסורה הרחצה בברכות דגים או אגירה מכל סוג שהוא. השהות במים מותרת בגבי מים שאושרו על פי נוהל חציית גבים, בחופי רחצה מוכרזים ובברכות שחייה מאושרות בהתאם להנחיות בפרק "הבטחת הבטיחות

בפעילויות מים" בחוזר סב/6(ב), סעיף 27-5.1.

יש להזהיר את אחראי הטיול ואת התלמידים לבל יתקרבו למאגרי מים פתוחים. הרחצה בהם טומנת בחובה סכנת מוות בטביעה והיא אסורה על-פי החוק.

הכניסה למים וההשתכשכות והרחצה בהם מותרות כאשר הפעילות היא חלק ממסלול הטיול, מהלימוד ומהחוויה ובכפיפות לתנאים האלה:

א. יש לקבל אישור מראש ממנהל בית הספר.

ב. המקום יהיה מאושר לרחצה בהתאם לאישור של לשכת תיאום הטיולים האזורית.

ג. בכל פעילות המחייבת כניסה למים צריך לדאוג לקבלה מראש של אישור ההורים שהם מסכימים להשתתפות ילדם בפעילות זו.

ד. אם נכנסים למים רק לצורך שכשוך יש לוודא שגובה המים אינו עולה על גובה הברכיים של התלמיד הנמוך בקבוצה.

חנייה ולינה

חנייה

א. יש לקבוע מראש מקומות מתאימים לחנייה לצורך מנוחה או אכילה.

ב. האחראי לטיול יקבע את המקום המדויק של החנייה, ויגדיר למלווים ולתלמידים את תחומי שטח החנייה ואת התחום המותר לתנועה.

ג. המטיילים לא יצאו מהתחומים שנקבעו.

ד. יש לשמור על ניקיון המקום. את שיירי המזון ואת האשפה יש לשים בפחי האשפה שבמקום או בשקיות הפלסטיק שבידי המטיילים.

ה. צרכים יעשו בבתי-השימוש שבמקום, ובהעדרם - במקום שיקבע האחראי לטיול.

ו. לפני עזיבת המקום יש לוודא כי השטח נקי. במקומות שאין בהם פחי אשפה יש לקחת את שקיות האשפה לרכב ולשימן בריכוז אשפה קרוב.

הנחיות לחניון לילה ארעי בשטח

א. לא תיקבע לינה במקום מסוכן בטיחותית, כמו, למשל, ערוץ נחל בתקופת הגשמים או סמוך למצוק, או סמוך לקיר בדופן של אפיק נחל או בקרבת כביש ראשי, בתוך ובצמוד לתחנות דלק, במפעל תעשייתי, מתחת לקו מתח גבוה או בחופי ים, מתחת למצוקי הכורכר הצמודים לחוף.

ב. חניון לילה ארעי לא מסודר הוא מקום המשמש לחנייה לצורכי לינה או לחנייה במהלך היום, לפעילות הפגה של המטיילים.

ג. המקום המיועד לחניון הארעי יבחן על ידי אחראי הטיול או על ידי מי שמונה מטעמו לפני הגעת הטיול.

ד. יש לקבוע את גבולות החניון תוך הפרדה ברורה בין אזור הלינה לאזור תנועת הרכב.

ה. יש לבצע סקר סיכונים ומפגעים מייד עם ההגעה לחניון, לטפל בהם במידת האפשר, ואם לא - יש לסמנם.

ו. יש לקבוע הנחיות ברורות לנהגים ולהגדיר להם את מקום כלי הרכב במהלך הלילה.

ז. יש לוודא בבוקר כי תלמידים אינם ישנים בקרבת כלי הרכב.

ח. אם מופעל גנרטור, יש לקבוע את מערכת החשמל במקום גבוה, רחוק מהישג ידם של החניכים, ויש לדאוג שתאיר את הנקודות החשובות, כמו הכניסה לחניון, השירותים, נקודת המים, המטבח, המרפאה, נקודות מעבר מסוכנות וכדומה. יש לדאוג לנקודת הטענה לטלפונים ניידים ולמכשירי קשר באזור מופרד ובטוח.

ט. אם מופעל גנרטור, יש להציב אותו מחוץ לחניון כשהוא מגודר. בצמוד לו יהיה אמצעי לכיבוי אש.

י. דלקים ושמן יכוסו וירוכזו באתר מסומן ומשולט, בקצה שטח החניון.

יא. אזור הבישול יורחק מאזור שהיית המטיילים ומאזור חניית כלי הרכב. בנקודת הבישול יהיה מטפה כיבוי אש.

יב. ציוד הגז ימוקם וייבדק על ידי המפעיל האחראי בקבוצה. בלוני הגז יופרדו ויוגנו כנדרש.

יג. תוגדרנה נקודות תורפה סביב החניון, כמו כביש, מסילת ברזל, מקור מים, בורות, מצוקים, מערות וכדומה.

ד. האחראי על הקבוצה יוודא כי כל החניכים הנמצאים בעת הלילה במקום שבו הוגדרה השינה ויתדרך את השומרים ואת המלווים לגבי סדר ההתנהלות בלילה ובבוקר, בהשכמה. אזור הלינה יסומן באופן בולט וברור באמצעים שאפשר לראותם גם בלילה.

טו. יוגדר באופן מדויק מקום שבו מותר להדליק מדורה. מקום זה יהיה בטוח, ויענה על הדרישות האלה: אמצעי כיבוי כמו מכל מים יהיה בצמוד אליו, והוא יהיה נקי ומרוחק משיחים ומעצים יבשים.

הנחיות למטיילים בשמורות טבע ובגנים לאומיים

מסלולי הטיולים בתחומי שמורות הטבע מצטיינים בבתי גידול מגוונים של בעלי חיים וצמחייה, באתרי נוף, בתופעות גיאולוגיות מעניינות ובאתרי עתיקות. כוח משיכתם של נופים אלה משכיח לעתים מן המטיילים את כללי הזהירות היסודיים, שנועדו לשמור על ביטחונם. להנאת המטיילים ולהבטחת שלומם יש לשמור על כללי ההתנהגות האלה:

יש לקרוא ולקיים את הנחיות השילוט המוצב בשטח.

יש להקפיד כי טיול יסתיים כשעה לפני החשכה.

ההליכה מותרת בשבילים מסומנים אלה:

- א. שביל המסומן על ידי הוועדה לשבילי ישראל המופיע בשטח ובמפה
- ב. שביל המסומן על ידי רשות שמורות הטבע בשילוט ובחצים.

גלישת צוקים מותרת במקומות המאושרים בלבד. את רשימת המקומות האלה אפשר לקבל בחדר המצב לטיולים.

חשוב להצטייד באמצעי איתות (בפנס ובגפרורים).

השהייה בשטח בשעות החשכה מותרת רק בחניונים המיועדים לכך.

הפגיעה בחי, בצומח ובדומם אסורה. אין לחרוט או לצבוע על עצים או על מבנים.

הבערת אש ומניעת דלקות

אם יש בשטח מקום שיועד להבערת אש, יש להשתמש בו.

אם אין מקום מוסדר להבערת אש, יש לבחור מקום פנוי מחומרים בעירים (כגון עשב, פסולת, נייר) ומוגן מרוח, וכן יש להרחיק את האש מגרוטאות ומחומרים דליקים (קרשים, בדים, צמיגים וכיו"ב).

אין להבעיר אש, כל עוד לא ננקטו כל האמצעים למניעת התפשטותה, כגון ניקוי השטח והכנת מטפה, מטאטא כיבוי ומים או חול לכיבוי אש.

יש להיזהר מפני סכנת התלקחות בגדים ושערות.

אפשר להבעיר אש בטיול לאחר קבלת רשות מאחראי הטיול ובנוכחות מבוגר.

אסור להשליך דלקים, חומרי פלסטיק וחפצים מתפוצצים למדורה, כגון מכלי תרסיס.

האחראי לטיול לא יעזוב את השטח, עד שיוודא כי האש כבתה לחלוטין.

אסור להדליק מדורות בקרבת מבנים, מכלי גז או דלק וכיו"ב.

במקרה של דלקה בחצר או בשדה יש לנקוט צעדים אלו:

א. אם הרפה קטנה, על המלווים לנסות לכבותה בכל אמצעי אפשרי, כגון חול, מים, שמיכה, מטפה כיבוי או כל אמצעי זמין אחר.

ב. אם אי אפשר להשתלט על הדלקה, יש להתרחק מיד ולהזעיק את שירותי הכבאות.

טיולים בחודשי הקיץ (אפריל-אוקטובר)

ערב היציאה לטיול, ובכל מהלכו, יש להאזין לתחזית מזג האוויר המשודרת במהדורת החדשות. אפשר גם להתעדכן בחדר המצב לטיולים באשר לאזורים שיהיה בהם עומס חום כבד.

הודיע החזאי בערב לפני הטיול שיהיו תנאי מזג אוויר קשים מהרגיל (עומס חום כבד) באזור יעד הטיול, אין לבצע טיולי שטח. במקרה זה יידחה הטיול או יותאם למצב שנוצר.

בתנאי מזג אוויר קשים אפשר לתכנן ביקורים במפעלים, במוסדות, במוזיאונים או באתרים מנוצלים.

אם הודיעו על עומס חום כבד שישירור במשך היממה, ללא ציון הגבלת שעות, יש לרכז את ההליכה בשעות הבוקר (עד השעה 9) ובשעות אחר הצהריים (מהשעה 16) או על פי הנחיות חדר המצב לטיולים. בין השעות האלה יימצאו המטיילים במקומות מוצלים, בנטיעה או בביקור באתר, ויימנעו ממאמץ גופני.

אפשר לטייל בתנאי עומס חום כבד במקומות שהוגדרו מראש והכלולים ברשימה המעודכנת בחדר המצב לטיולים ובאתר המינהלת, במדור "טיולים".

הנחיות בריאות ועזרה ראשונה

כללי

בטיולים באזורים מדבריים יש לוודא שיש בידי כל מטייל כמות מים מספקת ושמכלי המים של האוטובוסים מלאים ב-60 ליטר מים או במכלי מים שווים כמות. כמות מים זאת נועדה לחירום ואינה נכללת בחישוב המים לשתייה של החניכים והתלמידים.

האחראי לטיול ידאג שתיקי העזרה הראשונה המיועדים לטיול ייבדקו. הבודקים יאשרו את שלמות תוכנו של התיק או יצינו מה חסר בו. האחראי לטיול ידאג למילוי החסר.

המלווים הרפואיים יבדקו לפני היציאה לטיול את תרמיל העזרה הראשונה שנמסר להם.

במשך כל הטיול יהיה תיק העזרה הראשונה צמוד למלווים הרפואיים.

בטיול רגלי אין חובה לשאת אלונקה. חובה שתימצא אלונקה ברכב הפינוי שבקרבת המסלול (בנקודת היציאה או הסיום או בכל נקודה אחרת הקרובה למסלול). דבר זה נעשה בתיאום עם רשות הגנים הלאומיים, עם מד"א או עם גורמים מקומיים.

מקום רכב הפינוי יהיה ידוע לאחראי הטיול ולמדריך. הרכב יישאר בצמוד ככל האפשר לקבוצה המטיילת וישנה את מקומו בהתאם להנחיות שנקבעו מראש על ידי האחראי לטיול.

רק רופא או חובש מוסמכים לתת אינפוזיה.

הנחיות לגבי הליווי הרפואי ראה בסעיף 6.2-26 בחוזר זה.

שתייה

בתנאי מאמץ ובימים חמים אין להסתמך על הצמא כשלעצמו, מכיוון שהוא אינו משקף במדויק את האיזון ב"משק המים" של המטייל. מן הראוי אפוא כי האחראי לטיול ימריץ את המטיילים לשתות, גם אם אינם חשים בצמא.

כמות השתייה הדרושה בקיץ (מ-1 באפריל ועד 1 בנובמבר) היא:

א. לגיל 6-10: $\frac{1}{2}$ ליטר לשעת הליכה ו- $\frac{1}{4}$ ליטר לשעת נסיעה

ב. לגיל 11-18: $\frac{3}{4}$ ליטר לשעת הליכה ו- $\frac{2}{3}$ ליטר לשעת נסיעה.

חישוב הכמויות האלה כולל את השתייה טרם היציאה לטיול ועם החזרה ממנו.

כמות השתייה בחורף היא מחצית מכמות השתייה בקיץ, פרט לאזורים מדבריים, שבהם כמות השתייה היא כמו

בק"ץ.

בטיול ברגל, באזורים שאין בהם מקורות מים, ייעשה חישוב המים באופן קפדני ויילקחו יותר מים, ככל האפשר. יש לעודד את המטיילים לשתות על-ידי הסברה חוזרת ונשנית על חשיבות השתייה. רצוי לספק לתלמידים משקה צונן בכמות בלתי מוגבלת.

יש להבטיח מראש, כי תימצא אצל המטיילים כמות מים מספקת ובכל מקרה לפחות כמויות אלו:
א. כל רכב יימצאו 60 ליטר מי-שתייה לחירום בלבד, במכל ברכב או במכלים נישאים. הנחיה זו תקפה בתחבורה מאורגנת של אוטובוסים ומיניבוסים, ואינה תקפה לנסיעות של חניכים בתחבורה ציבורית לטיול או לפעילות אחרת.
ב. כל תלמיד יהיה מצויד במכל מים המכיל ליטר אחד לפחות. מומלץ להשתמש בבקבוקים ריקים של משקה קל.

ג. באזורים שחונים או במסע הנמשך שעתים ומעלה יהיה כל תלמיד מצויד במכלים שבהם לפחות שלושה ליטרים מים.

יש לוודא מראש כי המים נלקחים מברזים המיועדים לשתיה. במקרה של ספק יש להרתיח את המים. אסור בהחלט לשתות מים מברזים בשדות ומברזים לכיבוי אש, מבורות, ממי מעיינות, מערוצי נחלים או ממקורות מים טבעיים או מלאכותיים שלא אושרו על ידי משרד הבריאות, מחשש לזיהום, וכן אסור לרחוץ את איברי הגוף בהם. אפשר לשתות ממקורות שידוע בוודאות שאין בהם זיהום (על פי שילוט או על פי תדרוך של אדם מוסמך). מקורות מים טבעיים או מלאכותיים, מעיינות ונחלים עלולים להיות מזוהמים גם במצבים שבהם המים זורמים ונראים צלולים. על מנהל בית הספר ועל האחראי לטיול לוודא אצל הסמכות האחראית בשטח את תקינותם. רצוי שתינתן אפשרות למלא את כלי המים פעם ב-4 שעות לפחות. מכל המים של הרכב ישמש מקור חלופי.

מזון

יש להצטייד במזון ארוז ועטוף בעטיפות פלסטיות או בעטיפות נייר נקיות. המזון יהיה עמיד, ולא מזון שעלול להתקלקל תוך זמן קצר ואכילתו יכולה להיות מסוכנת.

חובה לרחוץ ידיים לפני האכילה, ובחינוך הדתי יש להקפיד גם על נטילת ידיים על פי ההלכה. יש לרחוץ היטב כל פרי וירק לפני אכילתו.

יש להקפיד על שמירת התברואה והניקיון ולאסוף את הפסולת ולקחת אותה אם אין פחי זבל במקום.

אפשר לקנות משקאות קלים וחלב במקומות מאושרים, בתנאי שהם סגורים וחתומים על ידי היצרנים. יש להקפיד שמוצרי החלב יהיו ארוזים באריזה המקורית של המחלבה. מוצרי חלב שאינם עמידים ונקנו במשך הטיול יש לאכול סמוך לקנייה. יש לאכול מוצרי חלב עמידים סמוך למועד פתיחת האריזה המקורית. מוצרי חלב יישמרו בטמפרטורה מתאימה בלבד.

לפני כניסה לבית אוכל (מסעדה, בית קפה, קיוסק) יש לוודא את כשרותו (לבתי ספר יהודיים) ואת ניקיונו.

התקשרות עם חברה המספקת מזון למטיילים תותנה בכך שיש בידה אישורים לכשרות המזון (לבתי ספר יהודיים) ואישורי עסק לאספקת מזון מטעם הרשויות. תצלום אישור יישמר בידי מנהל בית הספר.

סניטאציה

בכל חנייה ייקבע מקום לשירותים, לבנים ולבנות בנפרד.

הפרשות בשדה יש לכסות מיד בעפר, כדי למנוע משיכת זבובים העלולים להפיץ מחלות.

יש לרחוץ את הידיים לאחר עשיית צרכים.

הגנה מקרינת השמש

להגנה מקרינת השמש יש לחבוש כובע וללבוש בגדים קלים המכסים גם את הזרועות ואת הרגליים, נוסף לגוף. מומלץ להשתמש במשחות הגנה נגד קרינה במקדם S.P.F. 15 לפחות. מומלץ להרכיב משקפי שמש, במיוחד בין השעות 10-16.

הגנה מעקיצות ומפציעות

יש לנעול נעליים גבוהות לפחות עד הקרסול, להגנה מפני עקיצות ופציעות. בהליכה במים יש לנעול נעליים או סנדלים סגורים. יש לדאוג ללבוש מתאים בהתאם לעונות השנה: חולצות בעלות שרוול ארוך או קצר, ומומלצים גם מכנסיים ארוכים.

התנהגות במצבי חירום

מצבי חירום בטיול עלולים להיווצר עקב גורמים שונים, כגון תאונה קשה עם נפגעים (תאונת דרכים או תאונה סביבתית), אירועים ביטחוניים שונים ואירועים בריאותיים-רפואיים (טביעה, מכת חום, מקרי הרעלה, נפילה לתהום, לבור או למערה וכו').

האחראי לטיול יקבע את המהות ואת סדר הפעולות שתינקטנה בכל אירוע תוך הסתייעות, במידת הצורך, באחראי הביטחון, במלווים הרפואיים, במלווים האחראים ובתלמידים בוגרים.

אלה עיקרי הפעולות שתינקטנה במצב חירום עם נפגעים:

איתור הנפגעים והגשת עזרה ראשונה להם, לפי קדימות שתיקבע על ידי המלווים רפואיים.

במידת הצורך - פנייה לחדר המצב לטיולים, טל' 02-6222211, לשם הזעקת שירות הצלה, מד"א, מכבי אש, יחידת חילוץ, יחידת צה"ל וכו', לסיוע בחילוץ, לטיפול בנפגעים ולפינויים

במידת האפשר והצורך - פינוי נפגעים על ידי רכב אחר, אולם תוך הימנעות מפינוי בלתי מקצועי ומהזזה של פצוע שיש חשש שהוא נפגע בעמוד השדרה או באגן

במידת הצורך - הזעקת מסוק לפינוי נפגעים באמצעות חדר המצב, תחנת משטרה או יחידת החילוץ האזורית

בעת הזעקת עזרה לסיוע, לחילוץ ולפינוי - ציון פרטי הגוף המזעיק את העזרה ומספר תיאום הטיול, מקום האירוע המדויק, סוג האירוע, מספר הנפגעים ומצבם, סוג הסיוע הנדרש (רפואי, חילוץ, פינוי וכו') ונקודת החבירה עם הכוח המסייע

פנייה לפקח הטיולים האזורי של המשרד.